

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ З УРАХУВАННЯМ РИЗИКІВ

О.І. Білик, Л.Я. Слобода, Львівський банківський інститут

Сьогодні комерційні банки України долають етап свого розвитку, що супроводжується глибокою структурною трансформацією. Це потребує зміни пріоритетів і методів роботи. Одночасно відбувається перехід до динамічного і конкурентного банківського співтовариства, зорієнтованого на комерційний успіх, на ринок. У зв'язку із цим великого значення набуває розширення спектру банківських послуг та регулювання ризиків, які виникають в процесі їх надання. У статті розглядаються питання, що пов'язані з інноваційними процесами на ринку банківських послуг. Акцентується увага на ризиках, що притаманні тим банківським послугам, які з'явилися на фінансово-кредитному ринку України недавно, визначено пріоритети у наданні найбільш актуальних послуг при обслуговуванні клієнтів в сучасних умовах.

Успішна діяльність будь-якого банку великою мірою визначається колом операцій і послуг, які він пропонує своїм клієнтам. Стимулюючими факторами, що сприяють розширенню спектра послуг є: по-перше, зростання конкуренції у банківській сфері, по-друге, зниження прибутковості традиційних операцій, зокрема кредитних, по-третє, прагнення банків мати прибуток, по-четверте, відносна свобода, надана законами, які регулюють банківську сферу.

Процес розробки та впровадження банківських продуктів – один з головних складових інноваційної політики комерційного банку. Розвиток банківських послуг сприяє диверсифікації ризиків, отриманню прибутку з нових джерел, поліпшує структуру балансу банку, його ліквідність, але при надмірному розширенні їх кількості може призвести до послаблення менеджменту, зростання собівартості послуг, певного зниження прибутковості від банківської діяльності.

На сучасному етапі до комерційних банків висуваються вимоги щодо нарощування власного капіталу та зменшення частки ризикових активів у структурі балансу, зокрема кредитів. Досягти такої структури активів можна шляхом їх диверсифікації, насамперед за рахунок розширення кола тих послуг, які не збільшують ризик активів, але є дохідними.

Проведення радикальних перетворень в економіці України зумовлює появу на поверхні економічного життя певних питань, без вирішення яких як окремі банки, так і вся банківська система в цілому не зможе ефективно функціонувати. Одне з найважливіших питань, що актуальне сьогодні – необхідність комплексного управління банківськими послугами та ризиками, що супроводжують їх. Менеджери банків у багатьох випадках вирішують не проблему отримання максимального прибутку від надання банківських послуг, а проблему досягнення оптимального співвідношення між прибутковістю і ризикованістю банківських послуг. При оптимальному

поєднанні ризикованості і прибутковості банківських послуг, на нашу думку, повинні виконуватися такі умови:

- жодна інша комбінація рівня прибутковості і ризиків не зможе забезпечити більше прибутків при даному рівні ризиків;
- жодна інша комбінація прибутковості і ризикованості не зможе забезпечити меншого рівня ризиків при вказаному рівні прибутковості.

Економічна нестабільність змушує банкірів приділяти особливу увагу можливостям оцінки і регулювання ризиків у банківських послугах. Важливим завданням є визначення оптимального співвідношення категорій ризикованості та прибутковості при наданні банківських послуг.

Сьогодні великий вітчизняний банк пропонує своїм клієнтам близько 170 різноманітних банківських послуг у розрахунковій, кредитній та інших сферах обслуговування. Пріоритетними у розрахунково-касовому обслуговуванні клієнтів для більшості сучасних банків є точність, оперативність і висока якість.

До важливих напрямів обслуговування, на яких варто насамперед сконцентрувати зусилля, слід віднести трастові операції, консультаційно-інформаційні послуги, аудиторські, гарантійні послуги, допоміжні операції, пов'язані із забезпеченням господарської діяльності клієнтів, удосконаленням традиційних банківських послуг.

1. Трастові послуги, які передбачають управління майном та виконання інших послуг в інтересах і за дорученням клієнта на правах його довіреної особи: розпорядження спадщиною, управління власністю, управління цінними паперами, коштами пенсійних фондів, здійснення агентських послуг, що передбачають виплату дивідендів за акціями, зберігання акцій з передовіреном правом голосу, опікунство і забезпечення збереження майна та ін.
2. Крім трастових послуг, перспективним є такий напрям банківської діяльності, як надання клієнтам кваліфікованих консультацій та інформації з різних аспектів управління фінансами та організації господарської діяльності, правових, банківських, фінансових питань, проблем ведення бізнесу тощо. З цією метою доцільне створення певної міжбанківської мережі для вільного доступу усіх користувачів, де б кожен міг взяти необхідну інформацію.

Серед найбільш перспективних консультаційних та інформаційних послуг зазначимо такі [3, с. 89]:

- консультації з питань застосування законодавчих, нормативних і правових актів, що регламентують господарську діяльність;
- підготовка та правова експертиза господарських контрактів, зовнішньоторговельних угод, установчих документів різних підприємств, документації на отримання ліцензії тощо;
- консультації з питань діяльності на фондовому та валютному ринках, прогнозування динаміки валютних курсів і котирувань цінних паперів, інвестування коштів, маркетингу, управління активами фірм;

- консультації з організації та ведення бухгалтерії, складання фінансової звітності, кошторису, планування та контролю, калькуляції собівартості продукції, з питань ціноутворення, організації розрахунків із партнерами по ринку;
 - консультації із загальних питань ведення бізнесу (збільшення капіталу підприємства, реорганізація, злиття, придбання інших компаній);
 - збір, аналітична обробка та надання клієнтам найрізноманітнішої інформації про тенденції розвитку економіки на макрорівні, фінансовий стан, особливості господарювання, місце контрагентів на ринку, обмінні курси іноземних валют, поточну, господарську кон'юнктуру, стан світових ринків різних товарів тощо.
3. Гарантійні та посередницькі послуги.
4. Факторингові, лізингові операції, форфейтинг. Актуальність розвитку лізингу в Україні зумовлює насамперед стан парку устаткування: значна питома вага морально застарілого обладнання, низька ефективність його використання, великий обсяг демонтованого обладнання, незабезпеченість запасними частинами тощо. Експерти вважають, що для підтримки наявних виробничих потужностей нам щороку потрібно 10 млрд. доларів США, а для оновлення виробничих фондів – набагато більше [5, с. 31]. Одним із варіантів успішного розв'язання цієї проблеми може бути лізинг, тим більше, що попит на лізинг в Україні визначено як “потенційно безмежний” (за даними дослідження Світового банку, проведеного в 1997 році) [5, с. 31].
5. Незважаючи на розвиток карткових технологій в Україні, спектр банківських послуг індивідуальним клієнтам залишається вузьким. Проте за браком високодохідних спекулятивних операцій банки в будь-якому випадку будуть змушені повернутися до надання масових послуг індивідуальним клієнтам і малому бізнесу. Необхідність їх обслуговування загострить проблему масштабу та пов'язаних з цим витрат, оскільки сучасний динамічний і високорентабельний банківський бізнес диктує як зниження собівартості банківських послуг, так і підвищення їх номенклатури та якості. Розв'язанню цієї проблеми сприяє запровадження послуг дистанційного банківського обслуговування, які надаються за межами банку. Склад таких послуг визначається складом їх споживачів:
- для клієнтів банку – юридичних осіб, у тому числі корпоративних VIP-клієнтів – класична послуга “клієнт-банк”;
 - для клієнтів банку – фізичних осіб та юридичних осіб комп'ютерна телефонія, що передбачає як інформаційне (опціональне), так і повноцінне платіжно-розрахункове обслуговування;
 - для клієнтів банку – фізичних та юридичних осіб послуга “Інтернет – банк – клієнт”;
 - для банків-кореспондентів і підрозділів банку (філій, відділень, агентств, обмінних пунктів) – банківська розрахункова система [4, с. 5].

Інноваційні процеси, пов'язані із розширенням спектру банківських послуг на фінансово-кредитному ринку України, спричинили до підвищення рівня банківських ризиків. Ризики банківських послуг – це небезпека можливих фінансових втрат внаслідок специфіки надання банківських послуг, що здійснюються кредитними установами [7, с. 653].

Більшість дослідників у сфері ризикології ризики банківських послуг поділяють на фінансові, функціональні та інші ризики. Ми пропонуємо класифікувати ризики у банківських послугах згідно з табл. 1 [6, с. 3].

Таблиця 1

Карта ризиків банківських послуг

Основні види банківських ризиків	Похідні види банківських ризиків		
Кредитні ризики	Прямий кредитний ризик Ризик, еквівалентний кредитному Ризик розрахунків		
Ринкові ризики	Ризик капіталу	Ризик ціни на акції	
		Ризик зміни ціни на акції	
		Ризик бази капіталу	
		Ризик дивідентів	
	Ризик кореляції		
	Валютний ризик	Ризик валютно-обмінних операцій	
		Ризик зміни курсів валют	
		Ризик переймання прибутку	
	Товарний ризик	Ризик цін на товари	
		Ризик форвардної ціни	
		Ризик зміни цін на товари	
		Базовий товарний ризик/ризик спреду	
	Ризик процентної ставки	Спекулятивний ризик процентної ставки	
		Ризик кривої дохідності	
Ризик зміни процентної ставки			
Ризик процентного спреду			
Ризик ліквідності	Ризик ліквідності ринку		
	Пруденційний ризик ліквідності		
Операційний ризик	Ризик транзакції	Помилки при виконанні	
		Складність продукту	
		Помилки в обліку	
Основні види банківських ризиків	Похідні види банківських ризиків		
		Помилки в розрахунках	
		Контрактний ризик	
		Ризик оплати	
	Ризик операційного контролю	Перевищення лімітів	
		Відмивання коштів	
		Ризик обробки	

Основні види банківських ризиків	Похідні види банківських ризиків	
		Ризик основного персоналу
		Зловживання
	Системні ризики	Помилки при програмуванні
		Помилки в методології
		Помилки у визначенні ринкової ціни
		Управлінська інформація
		Збій комп'ютерних систем
		Відмова телекомунікаційних систем
		Планування заходів на випадок аварійних ситуацій
Ризик бізнес-заходів	Конвертація валют	
	Зміни кредитного рейтингу	
	Ризик репутації	
	Податковий ризик	
	Юридичний ризик	
	Ризик керівництва	
	Ризик непередбачених обставин	Природні катаклізми
		Воєнні дії
		Фінансові кризи
	Ризик законодавства	Недотримання вимог згідно із законодавством
	Зміни в законодавстві	

У зв'язку з різноманітними ризиками у банківських послугах та підвищенням їх рівня через появу нових актуальних послуг в щоденну банківську практику необхідно впроваджувати нові методики та моделі регулювання цих ризиків та удосконалення інструментів їх зниження.

Банківські продукти і послуги на новітньому етапі обслуговування з боку банків повинні бути індивідуально зорієнтованими на потреби кожного клієнта. Найбільші перспективи розвитку у вітчизняній банківській практиці мають ті послуги, реалізація яких вимагає від персоналу банків глибоких знань особливостей роботи суб'єктів господарювання різних галузей економіки, функціонування фондового та валютного ринків. Розглянуті напрями розвитку ринку банківських послуг сприятимуть розширенню сфери діяльності українських комерційних банків, їх адаптації до нових умов ринку та зростаючих потреб клієнтури у повноцінному комплексі послуг, адекватному вимогам сучасної економіки.

Реалізація цих заходів дасть можливість підвищити ефективність функціонування та прибутковість українських банків.

Список літератури

1. Банківський менеджмент: Навч. посібник / О. Кириченко, І. Гіленко, А. Ятненко. – К.: Основи, 1999. – 671 с.
2. Гладких Д. Умови конкуренції на ринку кредитних ресурсів і банківських послуг // Вісник НБУ. – 1999. – № 8.

3. Дзюблюк О. Про деякі напрямки розвитку ринку банківських послуг в Україні // Фінанси України. – 1997. – № 1. – С. 86-91.
4. Кравець В. Перспективи здійснення безготівкових розрахунків в Україні // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 3-8.
5. Мринська О., Шевченко О. Лізинг – альтернатива банківському кредитуванню // Банківська справа. – 2000 – № 4. – С. 31, 41.
6. Ричард Шис, Партнер “Pricewaterhouse Coopers”. Пора еще раз задуматься о вашей системе управления рисками. // www.management.com.ua.
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Е 45. Т.2 / Ред. кол: С.В. Мочерний (відп. ред) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 848 с.

Білик, О.І. Перспективи розвитку інноваційних процесів на ринку банківських послуг з урахуванням ризиків [Текст] / О.І. Білик, Л.Я. Слобода // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2004. - Т. 9. - С. 291-297.